

– Clive! William! Vacsora! Makarónizunk!

Akkor apa gyorsan térdre ereszkedett, és bár a családukban tudomásom szerint soha senki nem imádkozott azelőtt, ő most elmondott egy imát. Előrehajolt, a kezét összetette az ádámcsutkája előtt, behunyta a szemét, ott térdelt az összehajtogatott takarón; majd bátyám, a zseni, a kábszerező, a nyelvben bujkáló, a buzi bátyám is előrehajolt, de ő nem tette össze a kezét. Csak lehorgasztotta a fejét, ebben követte Elliot is, és a bólogatásukon láttam, hogy sírnak. Rájöttem – mintha mélységes vallási élmény ért volna –, hogy gyökeres változás állt be a családukban, és döntő fordulat a bátyám életében. De hiába térdeltem le és tettem le az ütőmet, nem jöttek a könnyek. Csak arra tudtam gondolni, hogy most kezdődik az én főlemelkedésem. Olyan hosszú időn át vettem biztosra, hogy valami történni fog Clive-val, hogy végül bekövetkezett. Hogy miért volt az esemény elkerülhetetlen, az félig-meddig ma is titok előttem, mert túlhaladt azon a határon, ahol még beszélni tudtam volna róla. De végre most, ahogy lehorgasztottam a fejemet, ráismertem a lelkem legmélyén hullámzó kísérteties kívánságra; és emiatt alakult úgy a helyzet – tizenöt évvel később a manhattani Columbia Kórház füledt kórtermében (ahová orvosi tanácsra rögtön az éjszakai géppel érkeztem, hogy még elbúcsúzhassak a bátyámtól) –, hogy csak sírtam és sírtam és sírtam.

Bartis Attila

BOHUMIL, AVAGY A KENYÉRMORZSÁK TÖRTÉNETE

...asztán kilencszázhuszban nagyapám ráparancsolt a primásra, hogy addig húzza neki a Himnuszt, amíg a románok szét nem lövik a kocsmáját. Persze nem lett az egész szétlövésből semmi, mert a románok elakadtak a főtéren. Ott kínlódttak szerencsétlenek a Kossuth-szoborral, próbálták ledönteni, de hiányzott még belőlük a rutin, na meg azért oda is volt az állítva rendesen, szóval eszükbe nem jutott az Oroszlánt szétlőni. Nagyapám pedig csak várta a sortüzet, húzatta a Himnuszt, és minden balsorsakitrégentépnél rótt egy strigulát a kenyérszelővel a pultra, de olyan fájdalmasan, mintha az ereit vágná éppen.

Mindössze két balsors hiányzott az ezerből, amikor Balogh Pistának kigyulladt a nagybőgője. Előbb csak finoman füstölt, mint egy szivarvég, tudja, azokon a kis réséken, ott a palló mellett, mondom, eleinte nem is törődött vele senki, hanem aztán a következő jókedvelbősééeggelnél az egész hangszer lánggra lobbant Balogh Pista szakállával együtt. El tudja maga ezt képzelni? Nem, mi! Maguk felé biztos nem járja az ilyen. Kohinoor ceruza, nehézzipar, exportsör, ugye? Jól mondom? De nálunk ez így megy, már mióta. A balsornál csak füstölget sunyin a bőgőnk, aztán amikor a jókedvhez érünk, egyszerűen kigyullad még a szőr is a pofánkon.

Akkor már ifjabb Sárdy Gereben volt a cimbalmos, akinek egy esztendővel azelőtt találat érte az apját, nem maradt az öregből egy staniclira való sem, azt mesélték, szóval

a kis Gereben megörökölte a cimbalmot, és beállt az apja helyére, ami nem volt áldás, pedig igazán tudott a fiú zenélni. Csak hát nehezen viselte a gyerek a kocsmát, s mielőtt jobb lett a hangulat, ő máris zárta magára a budiajtót, onnan hallgatta, mint szakadnak el a húrok Sebke hentesmester játékától.

Ennek a Sebkének volt ugyanis egy kése, amit valami negyvennyolcas kard pengéjéből készített, így aztán benne volt abban a késben az egész magyar szabadság szelleme. Sebke pedig néha bemutatta, hogy mit is tud egy ilyen szellem, ha hagyják kibontakozni. Sorba rakott három söröskorsót az asztalon úgy, hogy a fülek párhuzamosan álljanak, olyan alagútfeleséget csinált a korsófülekből, aztán megállt ettől az építménytől pontosan öt lépésre. Ha a légy csak piszkított, még azt is meg lehetett hallani abban a csendben, higgye el. Mint a templomban. És ott állt ez a mázsás, gyönyörű ember ebben a csendben, mozdulatlanul, levegőt nem vett, a szíve nem dobogott, hanem mindenével figyelt, aztán egy hirtelen mozdulattal előkapta kését a csizmaszárból, s már repült is a penge, süvítve, mint a nyíl, át e korsófülekből eszkábált alagúton, egész az ajtófélfáig, amibe befűrődött. Nem élt ember a városban, aki egyszer is hallotta volna, hogy a kés a korsókhoz koccant. Érti? Sebke volt ennek a nemzetnek a gyémántja, a Kohinorja, csak ki kellett volna bányászni, fel kellett volna fedezni.

Egyszer Parádi Ignác, az albíró mondta is neki, hogy menjen ki Amerikába, ottan egy esztendő alatt annyit kereshetne ezzel a mutatvánnyal, amennyiből az egész vágőhidat megvehetné. Sebke viszont érzékeny lélek volt, mint a böllérek általában. Őt ne protezsálja bohócnak egy Parádi, mondta, mert tudja ő, miként kell az ilyen gyalázatos ferencjóska-szakállakat lenyúzni, mint ami az albíró úr pofáján kinőtt a nagy hazaárulástól.

Isméri a ferencjóska-szakállat, nem? Olyan pajeszféle, amit mostanában a buszsofőrök viselnek. Ismernie kell, hiszen maguknál is volt ferencjóska. Na, ilyen szakállá volt szegény Parádinak. Egy huncut szórszál se bújt ki az állán, pedig kenegette magát mindenféle szeszekkel meg krémekkel. Kossuthot akart növeszteni ferencjóskaiból, de az álla csóré maradt haláláig. Szóval Sebkének, akiben benne rekedt a magyar szabadság szelleme, minden oka megvolt, hogy ki ne állhassa az albíró ábrázatát.

Nos, ott tartottam, hogy beleállt a kés az ajtófélfába. Ez volt a jel. Mielőtt a penge koppant, Balogh Pisták húzni kezdték Sebke nótáját, azt, hogy Vásárhelyi kocsmában ecet ég a lámpában. A kis Gereben ekkor már bent ült a budin, onnan hallgatta a hentes virtuóz cimbalomjátékát, és felsírt, ahányszor elszakadt egy g-húr, mert azt volt a legnehezebb beszerezni.

De nem is ezt akartam mondani, hanem hogy amikor Balogh Pista bögője kigyuladt, akkor a kis Sárdy életében először nem menekült be a budiba, hanem hősiesen mind a tíz liter pálinkát, ami a pulton volt, rálöcsölte a bögőre. Nem akármilyen pálinkát mértek itt, úgyhogy a fél Oroszlán leégett, még mielőtt a románok szétlőhették volna. Órákba tellett, amíg eloltották a tüzet, mert az asszonyok körülállták az épületet, és nem akarták a tűzoltókat odaereszteni. Az a rengeteg nő, aki percekkel előbb még a Kossuth szobrát siratta a főtéren, az most mind idesereglett a lángokban gyönyörködni. Jószerivel csak a padlókö meg az udvaron álló gesztenyefa maradt épen. Ezért kellett aztán nagyapámnak valakivel társulnia.

Akkora volt az a gesztenyefa, hogy még a Maros partjáról is látni lehetett. Kész életveszély volt szeptemberben ide kiülni, de mégse jutott eszébe senkinek, hogy baj az, ha gesztenye hull az ember fejére meg a korsójába. Ez volt a legszebb, a szeptember meg a tavasz vége, amikor belepte a gesztenyevirág a sörhobot. Csakhogy, mondom,

a fél Oroszlán leégett, és nagyapám muszájból társult valakivel, nevezetesen Ruzicskával, Ruzicska Tiborral, aki Besztercéről jött ide.

Buzgó ember volt ez, nem érte be a csóré asztallal, hanem hozta is már a nyitás utáni első héten a fehér abroszokat meg a kispárnát a székekre, a második héten pedig cégért csináltatott, és akkor a vendégek már kezdtek is elmaradozni. Érti, ugye? Száz éve jár ide a nép, az egyiknek van saját széke, a másikkal saját pohara, mint otthon, és akkor idejön egy Ruzicska Besztercéről, és kiírja, hogy Kisvendéglő.

Nos, jön be nagyapám egy reggel gyanútlanul, ez a Ruzicska pedig itt áll az udvaron baltával a kezében, és éppen vágja ki a gesztenyefát. Nem kell majd az avart söpörni, mondja. Meg hogy a helyén még egy asztal pont elfér. És akkor nagyapám megkérdezte, odaadná-e neki a baltát egy pillanatra, amiért Ruzicska úr hálás lesz, mert már eléggé elfáradt. Nagyapám pedig igen pontos kezű ember lévén úgy csapott oda a baltával, hogy Ruzicskát a barkója még éppen elválassa a nagyon gyors haláltól, de a bal füle azért leessen. Moccanni nem mert többé szegény ember, ott állt cimpa nélkül, és nézte, miként segítenek az első vendégek a gesztenyefát aládúcolni, mert senkinek nem lett volna jó, ha ráborul az épületre. Nehogy azt higgye, hogy lincshangulat volt, mert nem volt lincshangulat, de amint befejezték a dúcolást, szépen nekiálltak, és összecsomagolták az abroszokat meg kispárnákat, a sors pedig úgy hozta, hogy Ruzicska már a déli vonatot elérte.

De mondok mást. Tudja maga, mi történt azzal a gesztenyefával negyvenkilencben? Na? Semmi? Csak azt ne mondja, hogy nem volt maguknál negyvenkilenc. Bizony. Államosították. Aztán egy szép nap jött valaki a tanácstól, és azt mondta, hogy itt még egy asztal pont elférne. Érti? Pedig hol volt akkor már Ruzicska? Nagyapám viszont megragadta a településfejlesztő elvtárs gallérját, és röviden elmagyarázta neki, hogy ő itt újabban ugyan csak egy államilag alkalmazott vécés bácsi, de talán épp ezért nincs vesztenivalója. És hajdan ő már lecsapta valakinek a fülét kisbaltával, amiért az illető megpróbálta ezt a gesztenyefát macerálni.

Nos, este már jöttek is az öregért, nem autóval, hanem gyalog, hiszen csak ide vitték a szomszéd utcába, és mi tudtuk, hogy többé sose látjuk az életben. Hallott ilyenről, nem? Hogy valakit elvisznek, aztán fütyülnek visszahozni. Ennek akkor éppen divatja volt, úgyhogy mi sírtunk, nagyapám pedig röhögött. Megbolondult, azt hittük. Hogy Románia és a népi demokrácia egyszerre már sok neki.

Éjfélkor ismét verik az ajtót, apám elbúcsúzik tőlünk, mielőtt kinyitná, tudjuk, viszik őt is. Hát nagyapám áll a verandán, itthon felejtette a kulcsát, azt mondja, meg hogy reggelre legyen a fekete öltönye előkészítve, mert a politikai helyzet úgy alakult, hogy holnaptól ő a főpincér. Ezt képzelje el. Ehhez képest Krisztus kenyérszaporítása vásári mutatványnak számított. – Hát ti engem bolondnak néztek? – kérdezte, és elővette a zsebéből egy feljelentés indigós másolatát. Röviden az állt benne, hogy az *aesculus hippocastanum* gyógynövény, az a *hippocastanum* pedig különösen gyógynövény, amelyiket maga Avram Iancu ültetett még negyvennyolcban a román nemzet dicsőségére. Valamint, hogy a tanácselnök elvtárs tervgazdaság címén most eme fát készül kivágnia, s nem szükségeltetik nagy fantázia ahhoz, hogy felfedezzük tervében a nemzetgyalázás rejtett szándékát. – Megemlítettem nekik, hogy a hajnali vonattal indul ez a levél Bukarestbe, ha ma véletlenül nem alszom itthon, úgyhogy gyalog mentünk, de kocsival siettünk haza, nehogy lekéssem a vacsorát – mondta az öreg. – És kinél van az első példány? – kérdezte apám. – Kitéröltem vele a seggem, fiam. Jegyezd meg, hogy annyi feljelentést írhatsz, amennyit akarsz, de mindegyiknek a budi a postaládája.

Ezt mondta. Jó, mi? Hogy úgy mászunk ki a szarból, ahogy tudunk, amíg mást nem rángatunk bele. Hát nem volt igaz? Na szóval. Bejön másnap reggel az öreg az Oroszlánba frissen vasalt öltönyben, gyanútlanul, áldomást iszik a megmaradt törzsvendégekkel a főpincérségére, megy a munka rendesen, ám délután kiderül, hogy a tanácselnök elvtársat sem ejtették a feje tetejére. Ezt hallgassa. Egyszer csak besereglik a kerthelyiségbe vagy ötven kisiskolás, és mondják, hogy ők jöttek gyógynövényt gyűjteni. És máris nekilátnak, szedik a gesztenyét, bemásznak az asztalok alá, borogatják a sörröskorsókat, meg munkadalokat énekelnek. A tanító néni pedig odamegy a pulthoz, és rendel nagyapámtól ötven üdítőt. Hogyhogy nincs? Hát milyen vendéglátó-ipari egység ez? És addig rinyált a fehérnép, hogy így a jövőendő munkásosztály meg úgy a bontakozó gyermeki lélek, amíg az öreg át nem ment a szemközti cukrászdába málnaszörpért, amit aztán a fröccshöz való szódával hígított a kölyköknek, közben meg kerülgette a hányinger. A tanító néni az osztálypénzből fizetett, és mondta, hogy jó a termés, maradt még gesztenye bőven, meg hogy legyen másnap sütemény is, lehetőleg krémes, mert az a kedvence.

A többit már el tudja képzelni. Egy hét múlva ott állt nagyapám a tanácselnök előtt, és kérvényezte, hogy a hajdani Oroszlán, újabban Vadász kisvendéglő udvarán álló gesztenyefát távolítsák el, mivel a nevezett növény bármely pillanatban ráborulhat az épületre. – Nocsak, hát mi történt, hogy kivágná az elvtárs a nemzeti flóra büszkeségét? – kérdezte a tanácselnök, és úgy örült diadalának, hogy rögtön meg is kínálta nagyapámat szivarral abból a szállítmányból, amelyet előző éjjel foglaltak le Stefanek Valter bélyegkereskedő lakásán.

Nem volt ez különösebben jelentős tétel, négy szál kiszáradt havannát tartalmazott mindössze, ám az évekig gondosan megőrzött Magyar Királyi Dohány Jövedék felíratú zárjegy sokat elárult gazdájáról. A magyar: hat hónap, plusz a királyi: szintén hat hónap, aztán egy kicsit elmerengett az ügyész, és a pluszt kijavította szorra, ami ugye már harminchat, és nem tizenkettő. Szegény Stefanek meg így is hálálkodhatott a Jóistennek, amiért előrelátó volt, és amíg rátörték az ajtót, a Felvidék Visszatér meg Erdély Visszatér postatiszta sorozatait megette.

Nos, pöfékelték a havannát, aztán Stefanek házipálinkája is előkerült, és az ötödik kör után a tanácselnök pertuzni akart, mert milyen tanácselnök az, aki nem pertuzik a néppel. – Nagy ötlet volt ez a tanítónő, mi? – mondta nagyapámnak. – Ha rám bíznák majd a kollektívizálást, egy hónap alatt végeznék az egészsel. Csak ellátogat falura egy ilyen csinos tanügyi káder, és rögtön nem kell a paraszt fejét kályhába dugni. A csengőfrász meg a pofozógép mind mellékvágány. Klimaxos pedagógusnőkkal van a kommunizmusig vezető legrövidebb út kikövezve; ez az én jelszavam. – Rémesen büszke volt, amiért lekörözte Makarenkót. – Szóval kitiltatja a kisiskolásokat a kocsmámból vagy sem? – kérdezte nagyapám. – Egyezünk ki – mondta a tanácselnök. – Főpincér lesz még az unokája is, de levágtatjuk a gesztenyefa koronájának felét. Tíz méter fölött nincs gesztenyefa, rendben? – Csak azt árulja el végre, mi baja azzal a fával? – Nekem semmi. De sötét a sógoroméék ebédlője.

Nagyapám kért egy nap gondolkodási időt, hazajött, megkérdezte, akarok-e majd főpincér lenni, én pedig azt mondtam, hogy akarok. Úgyhogy pár nap múlva megérkezett a kocsmába a megyei fakitermelési vállalat igazgatója, két főmérnök, egy statikus a feleségével, az adminisztrációs osztály vezetője a kutyájával, egy pártbizalmi a vállalatól meg egy pártbizalmi ellenőrző pártbizalmi a párttól, plusz két favágó, és amíg a nyolc vezető beosztású meg a kutya elfogyasztották a vörösborban párolt szarvasgerincet, amihez már előző nap leküldték az alapanyagot az állatkertből, addig

kint a két favágó munkához látott, és úgy leborotválta tíz méter magasan a hippocastanumot, mint focipályán a gyepet.

Aztán az történt, hogy egy munkabaleset következtében megürült Stefanek Valter bélyegkereskedő cellája, a klimaxos pedagógusnő pedig kiegyengette a tanácselnök útját eddig a celláig, mert az azért mégiscsak sok, hogy adjuk a puszikat, ígéretjük a fűt-fát, aztán meg nincs változás az iskola vezetésében, viszont van monarchista röpiratgyűjtemény a parketta alatt. Jó, mi? Az igazgatóból pedig lett statikus, az egyik főmérnökből vállalati pártbizalmi, a vállalati pártbizalmiból favágó, az adminisztrációs osztály vezetőjéből állatkertész, az egyik favágóból központi pártbizalmi, a másik favágóból tanácselnök, és akkor a kutyáról még egy szót se szóltam. A lényeg az, hogy csupán favágóból lett eggyel kevesebb, ő viszont már többől vágta ki a gesztenyefát, mert abban a lakásban ott fent már nem a régi tanácselnök sógora, hanem az új tanácselnök szeretője lakott, aki pedig imádta, ha van rálátása a dolgokra.

Még szerencse, hogy az öreg ekkor már nem élt. Mert nem egyszerűen ki lett vágva az a gesztenyefa, hanem meg lett alázva, el lett bánva vele, mint egy osztályellenséggel. Maga is tudja, hogy mit jelent, ha pártbizalmiból csinálnak erdődöntőt. Hogy az mihez ért? Egy ilyen ember igazából csak álfavágó, beépített favágó, spion, aki fülel az erdőben, aztán besúgja a rekettyést.

Hogy miben halt meg az öreg? Na, figyeljen. De igyunk még egy korsóval, fizetem. – Încă două halbă, domnu șef! – Szóval az az évszázad legszebb halála volt. Sokan még évek múlva is kijártak a sírjához irigykedni. Azzal kezdődött, hogy ötvenegyben bele-szeretett az öreg a galambokba. Egyszer csak kezdett eltűnedezni itthonról, aztán megtudtuk, hogy a Vártemplomhoz jár galambokat etetni. De nemcsak úgy egyszerűen, hanem fel a toronyba, érti? Minden este összeszedte a konyhán a száraz kenyérmorzsát, bele ügyesen egy stanicliba, aztán... Most meg mi baja? Mi az, hogy inkább hagyjam abba? Mi az, hogy nem érdeklik a galambok? De hiszen maga akarta, hogy elmeséljem! Hé! Itt a söre, jöjjön vissza! Nekem mindegy, nekem van más történetem is! Hé, maga csehszlovák, ha akarja, mesélek inkább a párttitkárról! Vagy bármiről! Kinek meséljek, ha nem magának? A kurva életbe, még ne menjen el!

Térey János

FÖL

Hintáslegényhez méltó tréfa.
A kis csibész a legmagasabb
fordulatszámra kapcsolja a ringlispílt,
és mint aki jól végezte dolgát,
a sørsátorba vonul adomázni.
Nincsen lelkipurdalása. Hányadjára
lendült túl a korlát vonalán a székem,
ezüstvasárnapon miért ülök benne egy szál magam?
Mikor tér vissza erős kezű uram, a lengéscsillapító?